

تحلیل نگرش روستائیان به مسکن ایده آل (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه)*

دکتر نوذر فنبری

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه

nowzarghanbari@iauksh.ac.ir

چکیده:

یکی از مشکلات عمده در نقاط روستایی کشور سطح نازل کیفیت مسکن است. مسکن روستایی از نظر مقاومت در مقابل سوانح طبیعی، نما، زیبایی شناختی، جنبه های بهداشتی و کارکرد، کیفیت مناسبی نداشته و این وضعیت چشم اندازی نامناسب و ناکارآمد از فضاهای روستایی را عرضه کرده است.

هدف این تحقیق بررسی سطح رضایت مندی روستائیان از مسکن خود و درک تفاوت معیارهای مسکن در وضع موجود و شرایط مطلوب است. منطقه مورد مطالعه نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه می باشد. روش تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی با تأکید بر پرسشنامه می باشد. اطلاعات جمع آوری شده در قالب گویه ها از ۳۰۰ نمونه آماری جمع آوری و با استفاده از نرم افزار SPSS مورد پردازش قرار گرفت. یافته های پژوهش حاضر بیانگر رضایت پایین روستائیان از مسکن خود می باشد. همچنین یافته ها حاکی از آن است که تفاوت معناداری در ناحیه آلفای ۰/۰۵ بین ویژگی های مسکن موجود با شرایط ایده آل آن وجود دارد.

واژه های کلیدی: مسکن، مسکن روستایی، مسکن ایده آل، نواحی روستایی، کرمانشاه

مقدمه

تأمین مسکن و سرپناه مناسب از ابتدای زندگی انسانها، یکی از مهمترین دغدغه های بشر بوده است. بنابراین انسانها از آغاز پیدایش خود تا به حال تمهیدات خاصی برای تأمین این نیازاندیشیده اند. در بعد کلان، عملکرد مسکن در توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی به ویژه از نظر نقش آن در ایجاد اشتغال و جریان سرمایه و سرانجام ایجاد رفاه و آسایش روانی و فکری جامعه اهمیت خاصی یافته و در بعد خرد نیز دستیابی به مقوله عمران (شهری و روستایی) به عنوان عنصری مهم از پیکره اقتصادی کشور، لزوم توجه به امر مسکن را ضروری می سازد.

* این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان بررسی شاخص های مسکن پایدار در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه می باشد که با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه تهیه شده است.

مسکن، پناهگاه و اقامتگاه انسانی، زائیده مهمترین احتیاجات انسانها می باشد، به طوری که به صورت یکی از عناصر مهم تشکیل دهنده کانون زندگی فرد درآمده است (تولون، ۱۳۷۴، ۵۶). مسکن روستایی، تجلی گاه شیوه‌های زیستی، معیشتی و نهایتاً نیروها و عوامل مؤثر محیطی و روندهای اجتماعی - اقتصادی تأثیرگذار در شکل بخشی به آنها است (سعیدی، ۱۳۷۳، ۵۱۱) بنابراین باید گنجایش و شایستگی خاص پیدا کند. متأسفانه اغلب روستائیان ایران در منزلهای غیرمکفی و با وسایل تهویه ناقص زندگی می کنند. نامناسب بودن وضعیت بهداشت مسکن روستائیان بسیار جدی است (شهبازی، ۱۳۷۶، ۵۰۴). تأسیس مسکن روستایی دور از پیوستگی انسان و محیط بوده که به منظور ارائه آسایش و ادامه زندگی و فعالیت خانواده های روستایی، ایفای نقش می کند. خصوصیات فرهنگی، وضع رفاه وامکانات اجتماعی و اقتصادی ساکنان روستاها بر روی شکل ظاهری، مصالح ساختمانی غالب و معماری مسکن با توجه به شرایط محیط طبیعی آن ناحیه، تأثیر سازنده‌ای داشته‌اند (بھفروز، ۱۳۷۴).

با توجه به موارد مطرح شده و بررسی نقش و وظایف مسکن روستایی، اهمیتی که مسکن در کشاورزی، اراضی مزروعی و باغی و محل نگهداری از دام و بالأخره نقش‌های عملکردی و اقتصادی، آرامش، انسجام خانوادگی، محل تعامل و... دارد، ضرورت مطالعه آن را مورد تأکید قرار می دهد. از طرف دیگر مسکن روستائیان معمولاً استراحتگاه و محل زندگی خانوادگی و همچنین تأمین کننده اهداف اقتصادی آنان می باشد. نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه هم از این پدیده مستثنی نیست. تحقیق حاضر با هدف بررسی ابعاد مختلف یک مسکن ایده آل، تلاش دارد نخست وضع موجود مسکن روستایی را از دید ساکنین روستاها مورد ارزیابی قرار دهد و سپس تفاوت این وضعیت را با شرایط ایده آل ذهنی روستائیان مورد سنجش قرار دهد. در واقع پژوهش حاضر در پی درک اختلاف بین شرایط وضع موجود و وضع مطلوب مسکن روستایی از دید ساکنین می پردازد.

مبانی نظری

مقوله مسکن گسترده بوده و ابعاد متنوع و متفاوتی را در برمی گیرد، بنابراین نمی توان تعریف جامعی از آن ارائه داد. مسکن در لغت به معنی "سکنی گزیدن در مکان" آمده است. مسکن یک مکان فیزیکی است و به عنوان سرپناه نیاز اولیه و اساسی خانوار به حساب می آید. در این سرپناه برخی از نیازهای اولیه خانوار یا فرد مانند خوراک، استراحت و حفاظت در برابر شرایط جوی تأمین می شود. مفهوم مسکن علاوه بر مکان فیزیکی، کل محیط مسکونی را نیز دربر می گیرد که شامل کلیه خدمات و تسهیلات ضروری مورد نیاز برای بهزیستن خانواده یا فرد است. در تعریف و مفهوم عام، مسکن یک واحد مسکونی نیست بلکه کل محیط مسکونی را شامل می شود و به عبارت دیگر مسکن چیزی بیش از یک سرپناه صرفاً فیزیکی است (مخبر، ۱۳۶۳، ۱۸). مسکن یک شیء فیزیکی است که انسان را در مقابل عوارض طبیعی و جانوران حفاظت می نماید و محیط فیزیکی مناسبی را جهت جریان یافتن روال زندگی روزانه فراهم می کند (رسولی، ۲۰۰۷، ۱۳۸۲).

در تحقیقات مرتبط با مسکن امروزه دیدگاه‌ها، نظریه‌ها و رهیافت‌های گوناگونی نقش دارند. اکولوژیست‌ها مسکن را با توجه به الگوهای فضایی و اشکال مختلف سکونت گاه‌ها مورد بررسی قرار می دهند. همچنین نئوکلاسیک‌ها در بررسی‌های خود مباحث اقتصادی مانند سود بهینه و نحوه انتخاب مصرف کننده را مورد پژوهش قرار می دهند (shucksmith, 2003, 17-18).

جدول ۱. چهار رهیافت در تحقیقات مساکن

ویژگی ها	نظریه های اجتماعی	رهیافت
الگوهای فضایی و اشکال سکونتگاهی	اکولوژی انسانی	اکولوژیکی
انتخاب مصرف کننده، سود بهینه	اقتصاد نئوکلاسیک	نئوکلاسیک
محدودیت ها	وبری	مدیرگرایانه
تخصیص مسکن، بازتولید نیروهای کارگری	مارکسیستها	اقتصاد سیاسی

Source: Shuck smith, 2003, 18

ویژگی های مساکن روستایی

امروزه برای ساخت مساکن در نواحی روستایی اصول و معیارهایی را باید مورد توجه قرار داد تا از این طریق پایداری و رضایتمندی از آن را قوت بخشید. برای ساخت خانه های مناسب روستایی، بهترین روش، استفاده از مصالح موجود در منطقه است و یا روشهایی که از نظر فنی برای نیروهای موجود قابل اجرا باشد، برتری عمده این روش آن است که مسکن ارزانتر تمام می شود، نیاز آن به تدارکات و برنامه ریزی وسیع، کمتر است و خود روستائیان می توانند همراه با آموزش های مختصر به تدریج آن را به کار بندند و در نتیجه عملی تر خواهد بود (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۶، ۱۰۱).

همچنین خانه مناسب روستائیان باید دارای خصوصیات زیر باشد:

مستحکم باشد، تا حدی که در کوتاه مدت و یا میان مدت نیاز به تعمیر و مرمت نداشته باشد؛
در برابر تهدیدهایی چون زلزله و سیل مقاوم باشد؛
بهداشتی و زیبا باشد، به نحوی که نیاز روستائیان را در داشتن مسکن متناسب با وضعیت معقول زندگی شان برآورده سازد؛

از نظر قیمت تمام شده، ارزان باشد تا روستائیان در حد امکانات و تخصص خود بتوانند آن را بسازند و یا تعمیر و مرمت کنند (نظریگی، ۱۳۷۳، ۱۰).
به طور کلی در ساخت خانه های روستایی می توان جنبه های زیر را مورد توجه خاص قرار داد:

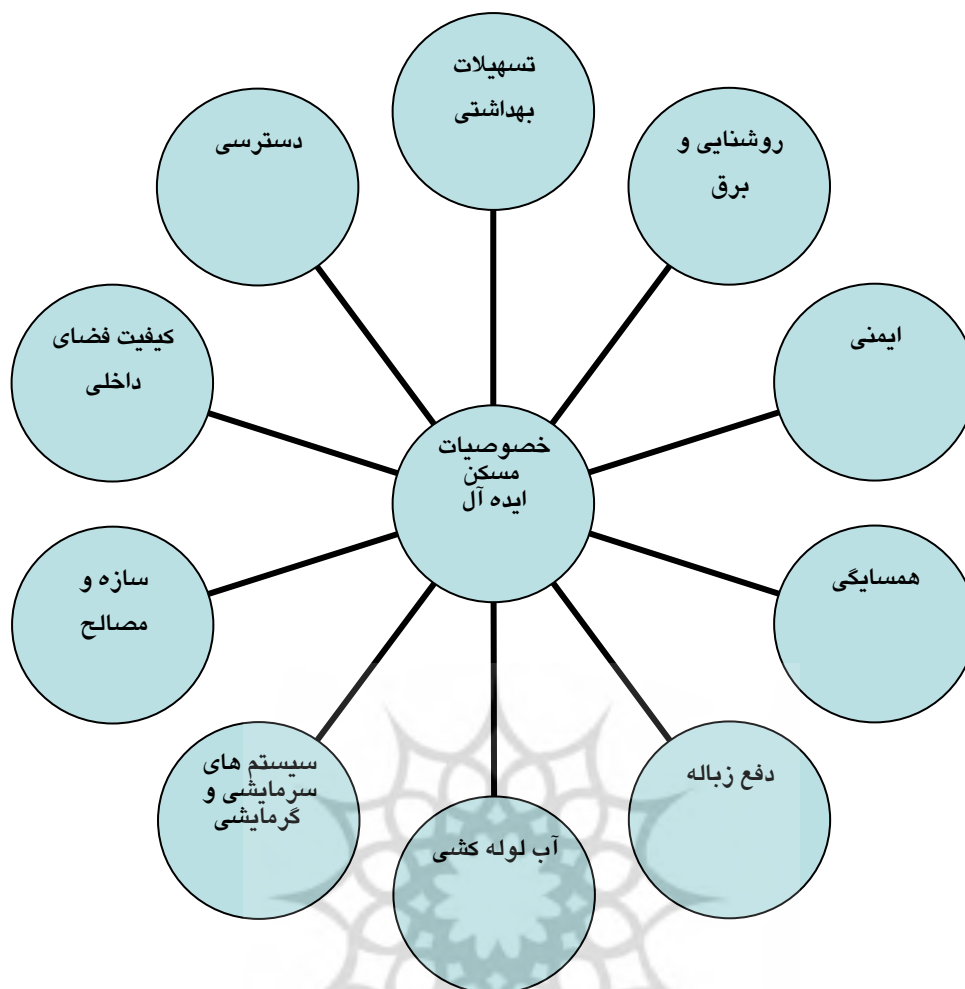
وسعت و شکل فضای آزاد (مانند فضای حیاط و باغچه)؛
ارتباط نحوه ساخت بنا و مصالح ساختمانی مورد استفاده با محیط اطراف؛
نحوه قرار گرفتن ساختمان و وضعیت آن نسبت به زمینهای عمومی (مانند شبکه معابر)؛
سطح زیربناها و سطح مفید بر اساس سطح مسکونی، سطح مورد استفاده اقتصادی، سطح انبارها و مانند آن؛

ارتفاع خانه یا تعداد طبقات ساختمان؛

تعداد اتاقها و کارکرد هر یک از آنها؛

قسمت هایی با کارکردی خاص (مانند برجها و باروها)؛

شیوه ساخت و معماری.

شکل شماره ۱. خصوصیات یک مسکن ایده آل

از خصوصیات بارز دیگر خانه و مسکن، جنبه‌های زیبایی شناسانه خانه و معماری است. هر خانه موزه‌ای از نمادها و نشانه‌های تاریخی و فرهنگی است که نه تنها میراث تبار و خاندان مشخص، بلکه میراث قوم و ملت مشخصی است. خانه نه تنها محلی برای حفاظت از بدن‌های آدمی، بلکه موزه حفاظت از نام‌ها و نشان‌هایی است که چون آنها خانه انسانی چیزی جز لانه حیوان نخواهد بود خانه محل نگهداری حافظه خانوادگی قومی، ملی و انسانی است. به بیانی دقیق‌تر خانه همان حافظه فرهنگی ماست که خاطرات ما در آن شکل می‌گیرد و تداوم می‌یابد. عناصر زیبایی شناسی معماری خانه‌ها، میراث تاریخی قوم و ملتی است که ما به آن تعلق داریم. اشیای درون خانه از فرش‌ها، گلیم‌ها، ظروف، گچ بری‌ها، درها، منبت کاری‌ها، پنجره‌ها و اشکال هندسی شکل خانه، همگی هستی ما را تعریف می‌کنند و به وجود و هویت ما عینیت می‌بخشند. برای همین است که خانه پاسدار هویت فرهنگی، اجتماعی و طبقاتی ماست. هر کس به فراخور وجود و هستی فرهنگی و توان اجتماع و اقتصادی خویش خانه‌ای می‌سازد. بنابراین، خانه با کلیت وجود ما مرتبط است (حنفی، ۱۳۸۶، ۴۶-۵۰).

سطح زیربنا و مهمتر از آن، سطح مفید خانه های روستایی که به اتاق های مسکونی و سایر فضاهای کارکردی تقسیم می شود، نمایانگر ویژگی های اجتماعی - اقتصادی خانه های روستایی و پایگاه اجتماعی خانواری است که در آن اسکان دارد. این خانه ها از نظر سطح مسکونی (اتاقها) برای هر نفر و همچنین از نظر بعد خانوار و تعداد اتاقها به طور کلی با خانه های شهری تفاوتی بارزی دارد. نسبت فضای مفید به کل فضای زیستی و همچنین اندازه و حدود فضاهای مفید گوناگون، بررسی تفاوت های اقتصادی موجود میان مسکن در سکونتگاه های مختلف و نیز چگونگی تخصیص داخلی فضاهای آنها را بر اساس هدف های اقتصادی و اجتماعی امکان پذیر می سازد. در هر یک از موارد مورد بررسی، شاخص های گوناگونی مانند تعداد طبقات، بزرگی و کوچکی اتاقها، تعداد و دامنه ی فضاهای غیرمسکونی خانوار می تواند مطرح باشد.

امروزه "مالین"^۱ معتقد است که مسکن پایدار باید با توجه به عوامل خاصی تعریف شود که شامل موارد زیر می باشند؛

- امنیت و بهره برداری از انرژی بیشتر برای تعداد بیشتری از خانه ها؛
- استفاده از انرژی اکولوژیکی (سیستم گرمایشی و سرمایشی)؛
- مصالح ساختمانی اکولوژیکی (منابع بومی)؛
- مدیریت پایدار فاضلاب؛
- طراحی زیبا؛
- آسایش و راحتی (Maliene, 2008, 2).

در نهایت اگر بخواهیم عوامل تأثیر گذار محیطی را با مسکن ارتباط دهیم دو عامل عمده باید نام برده شود (Edwards, 1996, 63). عوامل اقلیمی محل و عوامل محیطی که بر مسکن در مکان تأثیر می گذارد.

استفاده از ویژگی های عوامل اقلیمی محلی یک ابداع جدید نیست بلکه به قرن چهارم قبل میلاد و به یونان باستان بر می گردد. چنانکه "ویتروویوس"^۲ (۱۱۰ ق.م) اظهار کرد (ما باید ابتدا به عوامل اقلیمی محلی در ساختمان هایمان توجه کنیم (Goldsteen, 1994). در صورت توجه دقیق به محیط می توان از بسیاری از مشکلات کاست تا از عوامل آزار دهنده اقلیمی جلوگیری شود. انواع نامناسب شرایط آب و هوایی به صورت قابل توجهی از منطقه ای به منطقه دیگر و از کشوری به کشور دیگر متفاوت است. هر منطقه ای الگوهای اقلیمی و فرهنگی خود را دارد که می بایست اساسی برای هر بنای منفرد باشد (Oktay, 2002, 1004).

بخش مسکن می تواند بروی محیط به شیوه های زیر تأثیر گذار باشد؛

- کاربری زمین برای مسکن؛
- استفاده از منابع محیطی برای ساخت مصالح؛
- مصرف انرژی برای ساخت مواد ساختمانی؛
- استفاده از انرژی در طول ساخت بنا؛
- احتیاج به انرژی برای گرمایش و سرمایش در یک چرخه زندگی در مسکن (Isik, 2008, ۱۴۲۶).

^۱ Maliene

^۲ - Vitruvius

روش شناسی

روش این تحقیق از نوع پیمایشی مبتنی بر پرسشنامه است. مسکن به عنوان متغیر مستقل و ابعاد و شاخص های مسکن در دو وضعیت موجود و مطلوب به عنوان متغیر وابسته تحقیق در نظر گرفته شده اند. این تحقیق در راستای پاسخ گویی به دو سؤال اصلی زیر صورت گرفته است:

۱. وضعیت مسکن روستائیان در منطقه مورد مطالعه چگونه است؟

۲. آیا بین ابعاد مختلف مسکن روستایی در وضع موجود و ایده آل آن از دید روستائیان بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه تفاوت معناداری وجود دارد؟

بدین منظور کل جامعه آماری به روش نمونه گیری طبقه ای نسبی با حجم نمونه ۳۰۰ نفر (روش کوکران) مورد پرسش قرار گرفت. در این تحقیق ضریب آلفای کروباخ برابر با ۰/۷۸ برآورد شده است.

برای درک متغیرها بعد از مرور و مطالعه ی مبانی اندیشه ای و با توجه به شناختی که از وضعیت مسکن در منطقه مورد مطالعه وجود داشت، بصورت گویه هایی در قالب پرسشنامه تنظیم و در اختیار جامعه نمونه قرار گرفت. براساس هدف تحقیق و بررسی اولیه میدانی، به منظور تحلیل و استنتاج، بسته به نوع داده، مقیاس متغیرها و اهداف مورد نظر از روش آماری توصیفی نظیر فراوانی، درصد و میانگین رتبه پاسخ ها، همچنین برای درک شکاف و تفاوت بین معیار های مسکن در شرایط وضع موجود و ایده آل از دید روستائیان از آزمون تفاوت ویل کاکسون استفاده شده است.

منطقه مورد مطالعه

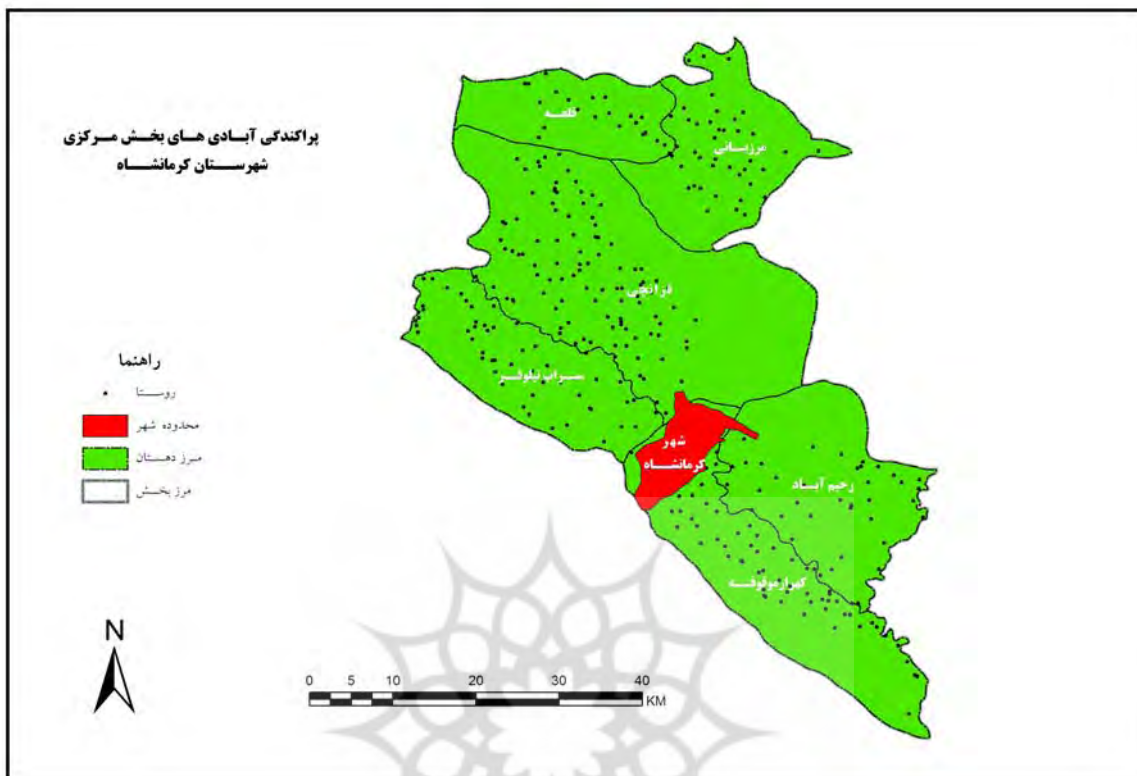
استان کرمانشاه در باختر کشور بین طول های جغرافیایی $۴۸^{\circ} ۰۶'$ - $۴۵^{\circ} ۲۴'$ شرقی و عرض های جغرافیایی $۳۵^{\circ} ۱۷'$ - $۳۳^{\circ} ۴۱'$ شمالی قرار دارد دارای ۱۱ شهرستان، ۲۵ بخش، ۲۶ شهر و ۸۳ دهستان می باشد و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۳۲۲ متر می باشد (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۷، ۵).

منطقه مورد مطالعه در این تحقیق، نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه می باشد. بررسی آمار سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ نشان می دهد که در مجموع ۵۸۵۸۹ نفر معادل ۱۳۵۰۶ خانوار روستایی در بخش مرکزی استان کرمانشاه زندگی می کنند. بررسی روند تحولات جمعیتی در سطح سکونتگاههای روستایی بخش مرکزی مبین افزایش نرخ رشد جمعیت روستایی در این بخش از استان کرمانشاه است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵).

مسکن در منطقه مورد مطالعه

بر اساس آمارهای مستخرج از مرکز آمار در سال ۱۳۸۵، در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه، تعداد ۱۱۴۸۱ واحد مسکونی وجود داشته است. از بررسی مساحت زیربنای واحدهای مسکونی روستایی شهرستان کرمانشاه (جدول ۲) می توان دریافت که ۷۴.۲ درصد از مسکن، مساحتی کمتر از ۱۰۰ متر مربع دارند. از آنجایی که مسکن روستایی کارکرد های اقتصادی هم دارا هستند این وضعیت بیانگر کیفیت نازل مسکن از نظر کارکردی می باشد. از کل مسکن تنها ۲۵.۸ درصد مساحتی بیشتر از ۱۰۰ متر مربع دارا هستند. کمبود فضای فیزیکی، منجر به کاهش تعداد اتاق ها و

بروز مشکلات دیگر از جمله مشکلات اجتماعی - فرهنگی، بهداشتی و درهم ریختگی کالبدی مسکن روستایی می شود.

شکل شماره ۲. نقشه منطقه مورد مطالعه

جدول ۲. ابعاد و ویژگی های مسکن در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه

درصد	تعداد واحد مسکونی	مساحت زیربنا (متر مربع)
۱۳.۴	۱۵۴۴	۵۰ متر و کمتر
۱۸.۸	۲۱۵۷	۷۵ تا ۵۱
۱۶.۴	۱۸۷۹	۸۰ تا ۷۶
۲۵.۶	۲۹۳۷	۱۰۰ تا ۸۱
۱۸.۵	۲۱۲۳	۱۵۰ تا ۱۰۱
۵	۵۷۴	۲۰۰ تا ۱۵۱
۱.۷	۲۰۰	۳۰۰ تا ۲۰۱
۰.۵	۵۱	۵۰۰ تا ۳۰۱
۰.۱	۱۶	۵۰۱ و بیشتر
۱۰۰	۱۱۴۸۱	جمع

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵

یافته ها

به منظور تجزیه و تحلیل داده های حاصل از عملیات میدانی از دو روش آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شده است. نخست با استفاده از آمار توصیفی به توصیف اطلاعات جمع آوری شده اعم از سن، جنس و سطح درآمد و تحصیلات آنها از درصد پاسخ ها پرداخته شد و برای درک سطح اختلاف معناداری از آزمون "ویل کاکسون" استفاده گردیده است.

بررسی یافته های حاصل از مطالعات میدانی بیانگر آن است که ۱۱ درصد از پاسخ گویان، کمتر از ۳۰ سال، ۳۶/۶ درصد بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۲۳/۹ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال، ۱۸/۷ درصد بین ۵۱ تا ۶۰ سال و در نهایت ۹/۷ درصد بیشتر از ۶۰ سال سن دارند. همچنین یافته های تحقیق بیانگر آن است که ۹۸/۳ درصد پاسخ گویان مرد و ۱/۷ درصد زن بوده اند. امروزه سطح سواد و آگاهی روستائیان در فرایند برنامه ریزی برای توسعه پایدار روستاها بسیار مهم می باشد. به همین دلیل در این پژوهش سطح سواد به عنوان یک پارامتر مهم مورد بررسی قرار می گیرد. یافته های حاصل از مطالعات میدانی بیانگر آن است که ۲۵/۷ درصد بیسواد، ۳۱ درصد دارای سطح سواد ابتدایی، ۱۶/۷ درصد دارای سطح سواد راهنمایی، ۲۳/۷ درصد دارای دیپلم، ۱/۳ درصد فوق دیپلم و تنها ۱/۷ درصد دارای مدرک لیسانس و بالاتر می باشند. مالکیت مسکن در نواحی روستایی یکی دیگر از شاخص های مهم می باشد. هرچند امروزه در نواحی روستایی سراسر کشور، کمتر از شهرها پدیده اجاره رواج دارد اما در سال های اخیر در روستاهای نزدیک شهر گاهی این پدیده به چشم می خورد، برای نمونه در این تحقیق همانطوری که اطلاعات جدول شماره (۳)، نشان می دهد ۲۹۳ نفر از ۳۰۰ پاسخ گو و یا به عبارتی ۹۷/۳ درصد از پاسخ گویان دارای مسکن شخصی و تنها ۲/۳ درصد از پاسخ گویان دارای مسکن استیجاری می باشند.

جدول ۳. مالکیت مسکن روستایی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه

مالکیت	فراوانی	درصد
شخصی	۲۹۳	۹۷.۷
استیجاری	۷	۲.۳
کل	۳۰۰	۱۰۰

مأخذ: اطلاعات مستخرج از پرسش نامه، سال ۱۳۸۸

سطح زیر بنا یکی دیگر از معیارهای مهمی است که در ساخت مسکن روستایی پیوسته مورد توجه قرار می گیرد. بررسی سطح زیر بنای مسکن در اختیار روستائیان، بیانگر آن است که ۱/۷ درصد از پاسخ گویان زیر بنا مسکنشان کمتر از ۵۰ متر است، این در حالی است که ۱۳ درصد از پاسخ گویان اعتقاد دارند که زیر بنای مسکن شان ۱۰۰ متر مربع می باشد و در نهایت تنها ۰/۳ یعنی فقط یک نفر از کل جامعه پاسخ گویان زیر بنای مسکن شان بیش از ۲۰۰ متر مربع می باشد (جدول ۴).

جدول ۴. سطح زیر بنا مسکن روستائیان در روستاهای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه

زیربنا	فراوانی	درصد
۵۰	۵	۱/۷
۶۰	۶	۲
۶۴	۵	۱/۷
۶۵	۵	۱/۷
۷۰	۵۳	۱۷/۷
۷۵	۴	۱/۳
۸۰	۷۳	۲۴/۳
۸۱	۳	۱
۸۵	۱۱	۳/۷
۹۰	۳۱	۱۰/۳
۹۵	۸	۲/۷
۱۰۰	۳۹	۱۳
۱۰۵	۳	۱
۱۱۰	۲۵	۸/۳
۱۲۰	۱۸	۶
۱۲۲	۳	۱
۱۳۵	۳	۱
۱۵۰	۴	۱/۳
۲۰۰	۱	۰/۳
کل	۳۰۰	۱۰۰

مأخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه، سال ۱۳۸۸

بررسی تعداد اتاق‌های در اختیار جامعه نمونه نشان دهنده آن است که بیشتر ساکنین در نواحی روستای بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه دارای دو اتاق می‌باشند بطوری که بر اساس یافته‌های مستخرج از پرسشنامه ساکنین ۶۵/۳ درصد کل پاسخ گویان دارای دو اتاق، ۳۲/۳ درصد دارای سه اتاق و ۲/۳ درصد هم دارای چهار اتاق می‌باشند. اطلاعات مستخرج از پرسشنامه و بررسی وضعیت شاخص‌های مرتبط با مسکن روستایی بیانگر اختلاف معنادار دو وضعیت است، بطوری که بررسی معیار استحکام و مقاومت بنا در برابر زلزله در دو وضعیت بیانگر آن است که ۹۹ درصد پاسخ گویان گزینه زیاد را انتخاب کرده و تنها ۱ درصد گزینه متوسط را انتخاب کرده اند اما وضعیت همین متغیر در شرایط وضع موجود به این صورت است که ۲/۷ درصد گزینه خیلی زیاد، ۱۴/۳ درصد گزینه زیاد، ۸/۳ درصد متوسط، ۵۳ درصد کم و ۲۳ درصد هم گزینه خیلی کم را انتخاب کرده اند، داشتن نمای زیبا یکی از معیارهای مهم در طراحی و ساخت مسکن روستایی به شمار می‌رود. ۲/۳ درصد از پاسخ گویان از وضعیت مسکن

خود رضایت زیاد، ۱۷/۳ درصد رضایت متوسط، بیش ۸۰ درصد از آن ها هم رضایت کم و خیلی کم دارند. این درحالی است که بیش از ۹۸ درصد از پاسخ گوان اعتقاد دارند که این معیار دارای ارزش زیاد و بسیار زیاد است. همچنین ۹۹ درصد از پاسخ گویان طراحی داخل خانه برای آنها دارای اهمیت زیاد و بسیار زیاد است. این در حالی است که ۷۸ درصد از روستائیان پاسخگو از وضع موجود طراحی داخل خانه خود رضایت کم و خیلی کم دارند. در مورد سه معیار «وضعیت سرویس بهداشتی، قرار گرفتن مسکن در نزدیکی اقوام و تعداد اتاق» روستائیان ساکن در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه از وضع موجود خود رضایت زیاد و بسیار زیاد دارند که از بین این سه معیار، بیرون بودن سرویس های بهداشتی در وضعیت مطلوب از نظر بیش از ۷۲ درصد از پاسخ گویان دارای ارزش کم و بسیار کم می باشد. توزیع درصد پاسخ گویان در مورد معیارهای منتخب مسکن ایده آل در دو وضعیت موجود و مطلوب پژوهش در جدول (۵) توضیح داده شده است.

جدول ۵. نگرش ساکنین از وضعیت معیارهای مسکن در دو وضعیت موجود و ایده آل

وضع موجود					گویه ها	وضع مطلوب (شرایط ایده آل)				
خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۲۳	۵۳	۸۳	۱۴/۳	۲/۷	مقاوم در برابر زلزله	۹۹	-	۱	-	-
۱۴/۷	۶۵/۷	۱۷/۳	۲/۳	۰	نمای زیبا	۹۵/۳	۳	۰/۷	۱	-
۱۴	۶۳	۲۰	۳	۰	دکوراسیون داخلی	۹۷/۷	۱/۳	۰	۱	-
۸/۷	۱۴/۳	۴۵/۷	۲۲/۷	۸/۷	حیاط بزرگ	۷۶	۶/۳	۱۰/۳	۶/۷	۰/۷
۲/۷	۲۳	۶۹/۷	۲/۳	۲/۳	سیستم گرمایشی	۹۷/۳	۲/۷	۰	۰	۰
۱/۴	۱۶	۷۵/۵	۳	۴/۳	سیستم سرمایشی	۹۸	۰/۳	۱/۷	۰	۰
۱۱/۷	۳/۳	۱۹/۷	۴۹/۷	۱۵/۷	بیرون بودن سرویس بهداشتی	۲۱/۷	۱۴/۷	۲	۱۴/۷	۵۸/۷
۶/۳	۴/۷	۲۶/۷	۹۳/۳	۲۳	بودن در کنار اقوام	۶۱	۱۲	۱۷/۳	۸/۳	۱/۴
۰	۴/۳	۱۵/۷	۷۸/۳	۱/۷	اتاق های زیاد	۴۲/۷	۳۳/۳	۱۷/۷	۶/۴	۰
۱۲/۷	۶۰/۷	۲۴/۷	۲	-	معماری جدید	۹۶/۷	۲/۳	-	-	۱
۱۵/۷	۷۰/۷	۱۲/۳	۱/۴	-	امکانات داخل خانه	۶۹/۷	۸/۷	۱۶	۵	۰/۷
۶	۲۷/۳	۶۳	۲/۷	۱	نورگیری	۹۷/۳	۱	۱/۷	-	-
۹/۷	۳۳/۸۳	۳۲/۲	۱۸/۴	۴/۵۹	میانگین کل	۷۹/۳۶	۷/۱	۵/۷	۳/۵	۵/۲

مأخذ: یافته های مستخرج از پرسشنامه ۱۳۸۸

در تحلیل آماری تفاوت بین وضع موجود و شرایط ایده آل برای درک تفاوت دو وضعیت از آزمون رتبه‌ای علامت ویلکاکسون^۱ استفاده شده است. همانطوری که یافته‌ها نشان می‌دهد تفاوت معناداری در تمامی گویه‌ها به جزء گویه «موقعیت سرویس های بهداشتی» در سطح آلفای ۰/۰۵ وجود دارد بررسی یافته های حاصل از آزمون، مبین اختلاف قابل توجه میان گویه های وضع موجود و وضع مطلوب آن است. بررسی تعداد رتبه های مثبت، منفی و برابر، بیانگر این تفاوت معنادار بین دو وضعیت بوده بطوری که در تمامی گویه ها به جز یک گویه موقعیت سرویس های بهداشتی، تعداد رتبه های منفی بیش از چند برابر رتبه های برابر و مثبت است.

همچنین مقادیر Z محاسبه شده نیز این وضعیت را تأیید می‌کند. در نهایت می توان ادعا کرد که بین وضع موجود مساکن روستایی با شرایط ایده آل آن بر اساس نظر صاحبان مساکن و جامعه نمونه، اختلاف معناداری وجود

^۱ - Wilcoxon Signed Ranks Test

دارد و یا به عبارتی دیگر وضعیت کنونی مسکن روستائیان در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه از وضعیت مناسبی برخوردار نیست و فاصله زیادی با شرایط ایده آل دارد.

جدول ۶. سنجش وضع موجود و مطلوب معیار های مسکن از دید جامعه نمونه

گویه ها	رتبه ها	N	میانگین رتبه ها	مقدار Z	سطح معناداری
استحکام و مقاومت	رتبه های منفی	۲۸۹	۱۴۵	-۱۵.۰۷۸	۰.۰۰۰
	رتبه های مثبت	۰			
	برابر	۹			
داشتن نمای زیبا	رتبه های منفی	۲۹۷	۱۴۹.۹۸	-۱۵.۵۰۱	۰.۰۰۰
	رتبه های مثبت	۱			
	برابر	۰			
طراحی داخل خانه	رتبه های منفی	۲۹۷	۱۴۹	-۱۵.۴۵۵	۰.۰۰/۰
	رتبه های مثبت	۰			
	برابر	۱			
دارای حیاط بزرگ	رتبه های منفی	۲۵۱	۱۳۸.۸۳	-۱۲.۲۹۳	۰.۰۰/۰
	رتبه های مثبت	۲۴			
	برابر	۲۳			
سیستم گرمایشی	رتبه های منفی	۲۸۷	۱۴۴	-۱۵.۱۴۵۱	۰.۰۰/۰
	رتبه های مثبت	۰			
	برابر	۱۱			
سیستم سرمایشی	رتبه های منفی	۲۸۲	۱۴۱.۵	-۱۵.۵۶۸	۰.۰۰/۰
	رتبه های مثبت	۰			
	برابر	۱۶			
بیرون بودن سرویس های بهداشتی	رتبه های منفی	۱۵۹	۹۷.۱۲	-۰.۵۷۶	۵۶۷/۰
	رتبه های مثبت	۸۴			
	برابر	۵۵			
در کنار اقوام	رتبه های منفی	۱۸۵	۱۱۹.۴۶	-۵.۷۶۱	۰.۰۰/۰
	رتبه های مثبت	۶۵			
	برابر	۴۸			
تعداد اتاق	رتبه های منفی	۲۳۶	۱۳۲.۴	-۱۳.۳۱۵	۰.۰۰/۰
	رتبه های مثبت	۱۷			
	برابر	۴۵			
معماری جدید	رتبه های منفی	۲۹۶	۱۴۸.۵	-۱۵.۱۸۵	۰.۰۰/۰
	رتبه های مثبت	۱			
	برابر	۱			
نور کافی	رتبه های منفی	۲۹۴	۱۴۷.۵	۱۵.۳۸۷	۰.۰۰/۰
	رتبه های مثبت	۰			
	برابر	۴			

مأخذ: اطلاعات مستخرج از پرسشنامه، سال ۱۳۸۸

نتیجه گیری

این پژوهش با هدف مسئله یابی، نگرش و ارزیابی روستائیان از مسکن خود شکل گرفته است. نتایج این پژوهش حاکی از رضایت مندی حداقلی روستائیان از وضعیت مسکن خود در همه ابعاد و زمینه ها می باشد. این

حداقل رضایت مندی نشان از احساس نیاز به ضرورت ارتقاء جنبه های کمی و کیفی مسکن روستایی در بین روستائیان می باشد که خود می تواند به عنوان یک قابلیت اجتماعی به حساب آید. نتایج بدست آمده نشان دهنده امکان مشارکت مردم در خصوص برنامه ریزی جهت بهکرد کمی و کیفی مسکن روستایی است.

یافته ها بیانگر آن است که بیش از ۹۷ درصد ساکنین دارای مسکن شخصی هستند. بیش از ۴۵ درصد از پاسخ گوینان اعتقاد دارند که مساحت مسکنشان بین ۷۰ تا ۸۰ متر است.

در این پژوهش نتایجی به شرح زیر حاصل شد:

- ۷۴.۲ درصد از مسکن روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه، مساحتی کمتر از ۱۰۰ متر مربع دارند.
- ۶۵.۳ درصد از پاسخگوینان اظهار داشته اند که دارای ۲ اتاق هستند و ۳۲.۳ درصد از پاسخگوینان بیان نموده اند که فقط دارای ۳ اتاق هستند.

- ۹۹ درصد از پاسخگوینان مسکن ایده آل خود را مسکنی دانسته اند که مقاوم در برابر زلزله باشد. در حالیکه تنها ۲.۷ درصد از استحکام مسکن موجود خود رضایت مندی داشته اند. این موضوع احساس نیاز روستائیان به مقاوم سازی و ضرورت آن را مورد تأکید قرار می دهد.

- ۹۵.۳ درصد از پاسخگوینان اعتقاد دارند که در مسکن ایده آل آنها نمای زیبا خیلی زیاد مؤثر است. تنها ۲.۳ درصد از پاسخگوینان زیاد و خیلی زیاد از وضع نمای مسکن موجود خود رضایت داشته اند.

- در شرایط وضع موجود تنها ۳ درصد از پاسخگوینان از دکوراسیون داخلی مسکن خود رضایت مندی زیاد و خیلی زیاد دارند، در حالیکه ۸۲.۳ درصد از پاسخگوینان بیان کرده اند که در مسکن ایده آل آنها دکوراسیون داخلی زیاد و خیلی زیاد، اهمیت دارد.

- در وضع موجود ۴.۶ درصد از پاسخگوینان از وضعیت سیستم گرمایشی مسکن خود رضایت مندی زیاد و خیلی زیاد دارند. در حالیکه ۱۰۰ درصد پاسخگوینان اعتقاد دارند که مسکن مطلوب آنها از نظر سیستم گرمایشی، زیاد و خیلی زیاد اهمیت دارد.

- در وضع موجود ۷.۳ درصد از پاسخگوینان از وضعیت سیستم سرمایشی مسکن خود رضایت مندی زیاد و خیلی زیاد داشته اند در حالیکه ۹۸.۳ درصد از پاسخگوینان بیان نموده اند که در الگوی مسکن مطلوب آنها سیستم سرمایشی، زیاد و خیلی زیاد اهمیت دارد.

- نورگیری مسکن روستایی نیز از کیفیت نازلی برخوردار است. در وضع موجود حدود ۳.۷ درصد از پاسخگوینان از وضعیت نورگیری مسکن خود رضایت مندی زیاد و خیلی زیاد دارند. در حالیکه ۹۷.۴ درصد از پاسخگوینان بیان نموده اند که در الگوی مسکن مطلوب خود اهمیت زیاد و خیلی زیاد به نورگیری می دهند.

یافته ها حاکی از آن است که اختلاف معناداری در ناحیه آلفای ۰/۰۵ بین وضع موجود معیارها و شرایط ایده آل و مطلوب آن از دید جامعه نمونه وجود دارد. در شرایط ایده آل ۷۹/۳۶ درصد از پاسخ گوینان معیارهای منتخب در مورد مسکن را بسیار زیاد ۷/۱ درصد زیاد، ۵/۷ درصد متوسط، ۳/۵ درصد کم و ۵/۲ درصد خیلی کم ارزیابی کرده اند. این در حالی است که در وضعیت موجود و در مجموع ۴.۵۹ درصد از وضعیت مسکن خود رضایت بسیار

زیاد، ۱۸/۴ درصد رضایت زیاد، ۳۲ درصد رضایت متوسط، ۳۳/۸۳ درصد رضایت کم و ۹/۷ درصد هم رضایت خیلی کم دارند.

تشکر و قدردانی

نویسنده وظیفه خود می داند که از مسئولان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه و حوزه معاونت پژوهشی این دانشگاه به خاطر حمایت مالی در راستای انجام پژوهش حاضر تشکر و قدردانی نماید.

منابع و مأخذ

۱. سعیدی، عباس (۱۳۷۳): الزامات اجتماعی - اقتصادی در ساخت و ساز مسکن روستایی، مجموعه مقالات سمینار سیاستهای توسعه مسکن در ایران، جلد اول.
۲. شهبازی، اسماعیل (۱۳۷۵): توسعه و ترویج روستایی، انتشارات دانشگاه تهران.
۳. تولون، بی (۱۳۷۴): جغرافیای سکونت - سکونتگاههای روستایی، ترجمه محمد ظاهری، انتشارات دانشگاه تربیت معلم تبریز.
۴. مطیعی لنگرودی، سید حسن (۱۳۸۶): برنامه ریزی روستایی با تأکید بر ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
۵. بهفروز، فاطمه (۱۳۷۴): زمینه‌های غالب در جغرافیای انسانی، انتشارات دانشگاه تهران.
۶. نظریگی، حسن (۱۳۷۳): جزئیات اجرایی ساخت و تقویت خانه های روستایی، مجله مسکن و انقلاب، شماره ۶۰، دی و بهمن ۱۳۷۳.
۷. حنفی، نوید (۱۳۸۶): بررسی فرهنگی الگوهای مسکن روستایی، فصلنامه، مسکن و انقلاب، شماره ۱۱۸.
۸. مخبر، عباس (۱۳۶۳): ابعاد اجتماعی مسکن، ناشر سازمان برنامه و بودجه.
۹. رسولی، محمد، مسکن و استانداردهای مربوطه جهت دستیابی به الگوی بهینه.
۱۰. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵): فایل سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
۱۱. وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۸۷): ارزیابی و توسعه راهبردی ظرفیت های اجتماعی و اقتصادی روستاهای مناطق مرزی، دفتر برنامه ریزی و توسعه روستایی، جلد پنجم، استان کرمانشاه.
۱۲. سلمانی، محمد، مهدی رمضان زاده لسبوئی و مرتضی محمد جانی، تحلیلی بر مسکن پایدار در مناطق خشک و بیابانی ایران، مجله علمی - پژوهشی، جغرافیا، انجمن جغرافیایی ایران، ۱۲۵-۱۴۱.
13. Shucksmith, Mark, (2003): House building in Britain's Countryside, Rutledge London and New York
14. Edwards B. (1996): Towards sustainable architecture. Oxford: Butterworth Architecture.
15. Goldsteen JB, Elliot CD (1994): Designing America: creating urban identity. New York: Van Nostrand Reinhold.
16. <http://www.conferencerecording.com/conflists/rio92.htm>S.
17. Oktay, Derya, (2001): Design with the climate in housing environments: an analysis in

18. sik, Bilge and Tugsad Tulbentci, (2007): Sustainable housing in island conditions using Alker-gypsum-stabilized Northern Cyprus, Building and Environment 1003 – 1012.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی